

The Defense Spatial Planning of the Islamic Republic of Iran in the Strait of Hormuz and Makran coast based on their geostrategic capabilities

Mohammad Ali Beyranvand ^{1✉}

1. department of Ground Force Specialized Training, faculty of defense management, University of command and staff, Tehran, Iran. E-mail: Mohammadali.b58@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received

07 August 2023

Received in revised form

04 November 2023

Accepted 18 december 2023

Published online

18 March 2024

Keywords:

land defense planning, geostrategic, Makoran coasts, Hormuz strait.

ABSTRACT

Abstract

Objectives: To know the "defense spatial planning of the Islamic Republic of Iran in the Strait of Hormuz and Makran coast based on their geostrategic capabilities"

Methodology: The current research is an applied research that was conducted using a descriptive method and a mixed approach.

Findings: In total and according to the obtained results, the desired defense plan of the Islamic Republic of Iran according to the geostrategic capabilities of the Makran coast should be based on the formation of rapid response brigades, the development of rail communications, especially the opening of the Chabahar-Zahedan rail line and its connection to the nationwide railway and development The transversal rail connections along Makran coasts and the development of biological settlements should take place according to the world's innovations. Also, the defense spatial planning alignment of the Islamic Republic of Iran should be carried out according to the geostrategic capabilities in the Strait of Hormuz, topographical situation, relative position and human capacities. The effect of the mentioned variables on the defense spatial planning is almost equal.

Cite this article Beyranvand. M.. (2024). The Defense Spatial Planning of the Islamic Republic of Iran in the Strait of Hormuz and Makran coast based on their geostrategic capabilities, warfare study quarterly, 5 (19), 183-216.

DOI: <http://doi.org/10.22034/QJWS.2024.2028218.1209>

© The Author(s)

Publisher: Command and Staff University

DOI: 10.22034/QJWS.2024.2028218.1209

آمایش دفاعی مطلوب زمینی جمهوری اسلامی ایران در تنگه هرمز و سواحل مکران باتوجه به قابلیت‌های ژئواستراتژیک آن‌ها

محمدعلی بیرانوند^۱ ✉

۱. گروه آموزشی تخصصی زمینی، دانشکده فرماندهی و ستاد، دانشگاه فرماندهی و ستاد، تهران، ایران، رایانامه: Mohammadali.b58@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله:	اهداف: شناخت " آمایش دفاعی مطلوب زمینی جمهوری اسلامی ایران در تنگه‌ی
مقاله پژوهشی	هرمز و سواحل مکران مبتنی بر قابلیت‌های ژئواستراتژیک آن‌ها "
تاریخ دریافت:	روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نوع پژوهش کاربردی بوده که با استفاده از روش
۱۴۰۲/۰۵/۱۶	توصیفی و با رویکرد آمیخته انجام شد.
تاریخ بازنگری:	یافته‌ها: در مجموع و برابر نتایج بدست آمده، آمایش دفاعی مطلوب جمهوری
۱۴۰۲/۰۸/۱۳	اسلامی ایران با توجه به قابلیت‌های ژئواستراتژی سواحل مکران باید مبتنی
تاریخ پذیرش:	بر تشکیل تیپ‌های واکنش سریع، توسعه‌ی ارتباطات ریلی بالأخص افتتاح
۱۴۰۲/۰۹/۲۷	خط ریلی چابهار- زاهدان و اتصال آن به راه‌آهن سرتاسری و توسعه‌ی ارتباطات
تاریخ انتشار:	ریلی عرضی در طول سواحل مکران و توسعه‌ی سکونتگاه‌های زیستی متناسب
۱۴۰۲/۱۲/۲۸	با نوآوری‌های روز دنیا صورت پذیرد. همچنین آمایش مطلوب دفاعی زمینی
واژه‌های کلیدی:	جمهوری اسلامی ایران با توجه به قابلیت‌های ژئواستراتژیک در تنگه‌ی هرمز،
آمایش دفاعی،	وضعیت توپوگرافی، موقعیت نسبی و ظرفیت‌های انسانی انجام شود. تأثیر
ژئواستراتژیک،	متغیرهای عنوان‌شده در آمایش مطلوب دفاعی زمینی، تقریباً باهم برابر
سواحل مکران، تنگه	هستند.
هرمز	

استناد: بیرانوند، محمد علی (۱۴۰۲). آمایش دفاعی مطلوب زمینی جمهوری اسلامی ایران در تنگه هرمز و سواحل مکران باتوجه به قابلیت‌های ژئواستراتژیک آن‌ها. فصلنامه مطالعات جنگ، ۵ (۱۹)، ۲۱۶-۱۸۳.

DOI: <http://doi.org/10.22034/QJWS.2024.2028218.1209>

ناشر: دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

© نویسنده‌گان.

DOI: 10.22034/QJWS.2024.2028218.1209

مقدمه

منطقه‌ی جنوب غرب آسیا یکی از مناطق بسیار مهم جهان است که به علت واقع شدن در محل تلاقی سه قاره اروپا، آسیا و آفریقا و وجود آبراه‌های مهم و دسترسی به آب‌های آزاد، منابع سرشار انرژی، ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی، تمدنی، جمعیتی و هویتی و تنوع حکومت‌ها و همچنین وجود فضای رقابت، تعارض و تضاد و کشمکش‌های نظامی، فرهنگی و امنیتی، همواره مورد توجه بوده است. (اکرمی نیا، ۱۳۹۲: ۳۴)

اهمیت ژئوپلیتیک انرژی، ژئوپلیتیک دسترسی، سازه‌های ژئوپلیتیکی دریا پایه، ذخایر عظیم منابع معدنی، شبکه نسبتاً گسترده ریلی، ناوگان دریایی قابل توجه و... ایفای نقش مؤثر سواحل مکران و تنگه هرمز در تأمین امنیت دفاعی ایران در حوزه‌های مختلف آن را به عنوان یک الزام استراتژیک تبدیل کرده است؛ از این رو توجه به موارد مطرح شده، ایران را در سکوی فرصت‌ها و گنش‌های ژئواستراتژیک قرار می‌دهد.

بنابراین، قابلیت ژئواستراتژیک جمهوری اسلامی ایران، نقش ژئوپلیتیکی سرزمین، جمعیت، اقتصاد، سیاست، کنش‌های نظامی، منابع فرهنگی و... همگی در پیشبرد اهداف منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران اثرگذار هستند. (قاسمیان، ۱۳۹۰: ۳۲)

ایران با برخورداری از سواحل نسبتاً مناسب در شمال و جنوب، ظرفیت لازم جهت ایجاد کشوری دریایی را دارا است. نظر به اینکه در شرایط کنونی احساس نیاز و توجه به تدوین آمایش دفاعی کشور وجود دارد، در نتیجه عدم انجام پژوهش حاضر، فقر نظری پیرامون تدوین آمایش دفاعی مؤثر را تداوم خواهد بخشید زیرا اتخاذ سیاست‌های انفعالی و انزوای منطقه‌ای و جهانی یقیناً تضعیف امنیت ملی و بروز تهدیدات جدی علیه ایران را به دنبال خواهد داشت. (قاسمیان، ۱۳۹۰: ۳۱-۲۷).

دریا پایه بودن تهدیدات احتمالی در آینده و دارا بودن حدود ۲۰۰۰ کیلومتر مرز آبی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خلیج فارس و دریای عمان، لزوم توجه به قابلیت‌های ژئواستراتژیک این سواحل در آمایش دفاعی کشور بسیار حائز اهمیت است.

همچنین تهدیدات احتمالی آینده کشورهای قدرتمند فرمانطقه‌ای به ویژه ایالات متحده آمریکا و برخی اقدامات کشورهای حوزه خلیج فارس نظیر رقابت در خرید تسلیحات و تجهیزات نظامی و بروز برخی اختلافات میان آنان که منجر به صدمه وارد آمدن به امنیت کشورهای منطقه گردیده و باعث حضور کشورهای قدرتمند برای برقراری امنیت و پر کردن خلأ قدرت در این منطقه شده است؛ بنابراین به منظور آمادگی حداکثری

جمهوری اسلامی ایران و مقابله با چالش‌های پیشرو و رقابت با سایر قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در استفاده از قابلیت‌های ژئوپلیتیکی کشور به‌ویژه در تنگه‌ی هرمز، سواحل مکران، جزایر و بنادر جنوبی، چگونگی آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران در بُعد زمینی با بهره‌گیری از موقعیت‌های مهم یادشده دغدغه پژوهشگر است.

سؤالات پژوهش:

سؤال عمده پژوهش:

(ب) آمایش دفاعی زمینی مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران مبتنی بر قابلیت‌های ژئواستراتژیک آن‌ها چه خواهد بود؟

سؤالات فرعی پژوهش:

آمایش دفاعی زمینی مطلوب در تنگه‌ی هرمز مبتنی بر موقعیت گذرگاهی آن، چیست؟
آمایش دفاعی زمینی مطلوب در سواحل مکران مبتنی بر موقعیت ساحلی آن، چیست؟
فرضیه‌ها:

- ۱- باتوجه‌به قابلیت‌های ژئواستراتژیک تنگه‌ی هرمز، آمایش دفاعی مطلوب زمینی مبتنی بر تقویت موقعیت گذرگاهی آن بهره‌گیری از ظرفیت‌های انسانی است.
- ۲- باتوجه‌به قابلیت‌های ژئواستراتژیک تنگه‌ی هرمز، آمایش دفاعی مطلوب زمینی مبتنی بر تقویت موقعیت گذرگاهی آن، بهره‌گیری از وضعیت توپوگرافی است.
- ۳- باتوجه‌به قابلیت‌های ژئواستراتژیک تنگه‌ی هرمز، آمایش دفاعی مطلوب زمینی مبتنی بر تقویت موقعیت گذرگاهی آن، بهره‌گیری از موقعیت نسبی است.
- ۴- باتوجه‌به قابلیت‌های ژئواستراتژیک سواحل مکران، آمایش دفاعی مطلوب زمینی مبتنی بر تقویت موقعیت ساحلی آن، ایجاد سکونتگاه‌های زیستی است.
- ۵- باتوجه‌به قابلیت‌های ژئواستراتژیک سواحل مکران، آمایش دفاعی مطلوب زمینی مبتنی بر تقویت موقعیت ساحلی آن، توسعه ارتباطات ریلی است.

هدف اصلی:

شناخت آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران در تنگه‌ی هرمز و سواحل مکران مبتنی بر قابلیت‌های ژئواستراتژیک آن‌ها

اهداف فرعی:

الف) شناخت آمایش دفاعی زمینی مطلوب در تنگه‌ی هرمز مبتنی بر قابلیت‌های ژئواستراتژیک آن‌ها

ب) شناخت آمایش دفاعی زمینی مطلوب در سواحل مکران مبتنی بر قابلیت‌های ژئواستراتژیک آن‌ها

اهمیت پژوهش:

اهمیت تحقیق حاضر پیرامون آمایش دفاعی مطلوب جنوب و جنوب شرق و در ۶ محور به شرح زیر متصور است:

۱) توجه ویژه به مرزهای آبی جنوب کشور جمهوری اسلامی ایران در تنگه‌ی هرمز و سواحل مکران، به‌عنوان یکی از مسیرهای اصلی نقل‌وانتقالات دریایی و ترانزیت دریایی به کشورهای غربی و شرقی قرار داشته؛ لذا این قابلیت‌های ژئوپلیتیکی نقش و اهمیت این نواحی را روشن می‌سازند.

۲) اهمیت امنیت ناوگان تجاری به‌عنوان یکی از عوامل مهم قدرت دریایی در ایران و حمل‌ونقل ایمن در بین بندرهای ساحل جنوبی و همچنین اخذ تصمیمات صحیح نظامی بخصوص سیاست مناسب کشور مشخص می‌شود.

۳) اهمیت سواحل مکران و فضا و عمق آب آن برای توسعه‌ی بندرگاهی در سراسر تاریخ ایران مشخص می‌گردد؛ به عبارتی ایجاد زیرساخت‌های توسعه آن، ایران را چندین قرن از وابستگی نجات خواهد داد.

۴) موضوع راهبرد توسعه‌ی سواحل مکران، و اهمیت توسعه‌ی سواحل مکران در جنوب شرق کشور، دسترسی ایران و همه کشورهای آسیای مرکزی و افغانستان را به آب‌های آزاد فراهم کرده و در همین زمینه احداث خط راه‌آهن سرخس - چابهار در دستور کار جمهوری اسلامی ایران قرار می‌گیرد.

۵) اهمیت ویژه تنگه‌ی هرمز جهت ایجاد راهبرد کنترلی برای جمهوری اسلامی ایران موردتوجه قرار می‌گیرد. در نتیجه با کنترل تنگه‌ی هرمز در پیشبرد سیاست‌های منطقه‌ای، فرصت‌های منحصربه‌فردی به وجود خواهد آمد.

۶) جنوب شرق ایران یکی از مهم‌ترین ظرفیت‌های منابع معدنی کشور محسوب می‌شود؛ بنابراین توسعه‌ی سواحل مکران در بهره‌برداری و پیوند آن‌ها با بازارهای جهانی اهمیت دارد.

ضرورت پژوهش:

کشور جمهوری اسلامی ایران با برخورداری از سواحل نسبتاً مناسب در شمال و جنوب، ظرفیت لازم جهت ایجاد کشوری دریایی را دارا است؛ بنابراین در شرایط کنونی احساس نیاز و توجه به تدوین آمایش دفاعی کشور وجود دارد، در نتیجه:

۱) عدم انجام پژوهش حاضر، فقر نظری پیرامون تدوین آمایش دفاعی مؤثر را تداوم خواهد بخشید. همچنین باتوجه به اینکه نیازمندی‌های عملیاتی نیروهای مسلح در جنوب و جنوب شرق کشور کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

۲) عدم توجه به موضوع حاضر، نیروهای مسلح را با چالش‌های اساسی مواجه می‌سازد. در نهایت باتوجه به نقش گذرگاهی تنگه‌ی هرمز و نقش ساحلی سواحل مکران بی‌توجهی به ظرفیت‌ها و موقعیت نسبی آن‌ها در آمایش دفاعی کشور، در تداوم توسعه نیافتگی آن‌ها در نظام مدیریتی کشور اثرگذار خواهد بود.

۳) مناطق جنوب شرق ایران یکی از مناطقی است که با فقر توسعه و جمعیت روبروست. عدم توجه به این منطقه، کشور را با خطر بحران‌های درونی و بیرونی مواجه خواهد کرد؛

۴) اکثر زیرساخت‌های بندرگاهی کشور و ظرفیت‌های لازم برای صادرات و واردات ایران در خلیج فارس و غرب تنگه‌ی ژئواستراتژیک هرمز واقع شده است. باتوجه به بحرانی بودن منطقه خلیج فارس، در صورتی که تنگه‌ی هرمز به هر دلیلی مسدود شود، منافع ملی ایران با خطر بسیار جدی مواجه خواهد شد؛ بنابراین ایجاد زیرساخت‌های بندرگاهی مکمل در سواحل مکران برای مواجهه با این شرایط ضرورت دارد.

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

مبانی نظری

استراتژی نظامی: استراتژی نظامی عبارت است از علم و هنر به کارگیری نیروهای نظامی یک ملت به منظور تأمین هدف‌ها و خط‌مشی‌های سیاسی از طریق استفاده از نیروهای نظامی یا تهدید به بکار بردن آن‌ها. استراتژی نظامی بخشی از استراتژی ملی است و برای آنکه مؤثر باشد باید در قالب استراتژی ملی شکل گیرد. (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۷۸)

استراتژی ملی: هنر و علم توسعه و استفاده از قدرت‌های سیاسی، اقتصادی و روانی یک ملت همراه با نیروهای مسلح در زمان صلح و جنگ به منظور تأمین هدف‌های ملی. (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۷۸)

استراتژیک: راهبردی، مربوط به راهبرد، کلیه اقدامات و تحرکات مهم وابسته و مربوط به عملیات جنگی که در ذهن شنونده مفاهیمی مانند عظمت، بزرگی، جلال، شکوه، اهمیت و اقتدار را القا می‌کند. (قنبری خانقاه، ۱۳۹۵: ۱۳۱۵)

سواحل مکران: مکران نام ایالتی از بلوچستان در کنار دریای عمان و نام شهر این ایالت. (ناظم‌الاطباء). ناحیه‌ای است از حدود سند و شهر کیچ مستقر پادشاه مکران است. کیز و کوشک قند و درک و اسکف از حدود مکران است؛ بنابراین سواحل مکران کرانه‌های ساحلی کلیه مناطقی هستند که با قلمرو جغرافیایی مکران شناخته می‌شوند. (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۲۲۳)

ژئواستراتژی: علم کشف روابط استراتژی و محیط جغرافیایی است که به تعیین قلمرو جغرافیایی استراتژی‌های نظامی به منظور هدایت صحیح عملیات نظامی می‌پردازد. ژئواستراتژی در حقیقت علمی است که نقش عوامل محیط جغرافیایی را در تدوین استراتژی‌ها به طور اعم و استراتژی‌های نظامی به طور اخص مطالعه می‌کند. عواملی که استراتژی باید همیشه باید به آن‌ها متکی باشد، شامل دودسته است. دسته‌ی یکم عمدتاً شامل عواملی است که در ژئوپلیتیک هم جزء عوامل ثابت محسوب می‌شوند و دسته‌ی دوم عوامل ویژه‌ای است که از جنگی به جنگ دیگر و حتی در طول درگیری تغییر می‌کنند و در ابتدا تسلیحات، حمل‌ونقل، صنعت و از این قبیل را در برمی‌گیرد. ولی طی نبرد ممکن است شمار جدیدی به آن‌ها اضافه شود. این عوامل چه ثابت و چه متغیر روابطی بین خوددارند که در ژئوپلیتیک بررسی می‌شوند و استراتژیست یا طراح نظامی برای ارزیابی نتایج وضعیت خاصه، باید آن‌ها را بشناسد. (عزتی، ۱۳۸۷: ۱۱-۴)

آمایش دفاعی: آمایش در لغت به مفهوم آراستگی و مهیا کردن است؛ در این تعریف باتوجه به پیشینه مفهومی این اصطلاح منظور از آمایش دفاعی مهیا کردن قلمرو و فضای جغرافیایی خاصی برای بهره‌برداری دفاعی- نظامی است. (محقق ساخته)

جدول (۱) پیشینه‌های تحقیق

تحقیق اول:

موضوع: نقش تنگه‌ی هرمز در تأمین امنیت جمهوری اسلامی ایران

<p>محقق، سال تحقیق، مکان تحقیق: وحید حاجی سلطانی، راوی موزه دفاع مقدس، کارشناس علوم اجتماعی</p>
<p>روش تحقیق: توصیفی - تحلیلی</p>
<p>تبیین ابعاد و مؤلفه‌های اثرگذار تنگه‌ی هرمز در تأمین امنیت جمهوری اسلامی ایران</p>
<p>سؤال اصلی: آیا تنگه‌ی هرمز نقشی در تأمین امنیت جمهوری اسلامی ایران دارد؟</p>
<p>نتیجه: نتیجه این است که نقش ترانزیتی تنگه‌ی هرمز به‌عنوان یک عامل مهم جغرافیایی دارای جایگاه بسیار کلیدی در بین کشورهای منطقه و جهان است و بر مسائل ارتباطی، اقتصادی و نظامی جهان تأثیر می‌گذارد. وابستگی کشورهای جهان به انتقال انرژی این منطقه که از مهم‌ترین آن‌ها نفت است، برای تأمین انرژی موردنیاز خود و در مقابل وابستگی کشورهای منطقه به انتقال کالا و ملزومات خود از طریق این تنگه، میزان وابستگی جهان به این تنگه را از نظر ارتباطی بیان می‌کند.</p>
<p>تحقیق دوم: بررسی و تحلیل نقش و جایگاه استراتژیک سواحل مکران</p>
<p>محقق، سال تحقیق، مکان تحقیق: معصومه قلی‌زاده، دانشگاه فردوسی مشهد، بهمن ۱۳۹۱، مقاله.</p>
<p>روش تحقیق: توصیفی با رویکرد آمیخته</p>
<p>هدف تحقیق: بررسی و تحلیل نقش و جایگاه استراتژیک سواحل مکران در امنیت ایران</p>
<p>سؤال اصلی: مکران چه جایگاه و نقش استراتژیکی می‌تواند برای جمهوری اسلامی ایران داشته باشد؟</p>
<p>نتیجه: در این مقاله بیان شده است که سواحل مکران تاکنون به دلیل تمرکز بیشتر بر سواحل خلیج فارس مغفول مانده و توجه درخور نشده است در حالی که وجود ساحل با قابلیت مانور و تحرک بالای نیروی دریایی از یک سو و ویژگی‌های عالی بخش اعظم این سواحل برای ایجاد پایگاه‌های نظامی ساحلی از سوی دیگر، نقش و قابلیت ژئواستراتژیکی این سواحل است. ضمناً بایستی به موقعیت و ویژگی‌های این ساحل از منظر ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی نیز توجه لازم را داشت و در جهت تبدیل این توانمندی‌ها و قابلیت‌های بالقوه به بالفعل تلاش بیشتری صورت گیرد.</p>

تحقیق سوم:
موضوع: تبیین مؤلفه‌های آمایش دفاعی بر امنیت پایدار در استان کردستان
محقق، سال تحقیق، مکان تحقیق: شاهو براری، شیدا، دانشجوی رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، ۱۳۹۴
روش تحقیق: توصیفی با رویکرد کیفی
هدف تحقیق: تبیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های آمایش دفاعی بر امنیت پایدار در استان کردستان
سؤال اصلی: مؤلفه‌های آمایش دفاعی کدامند؟ آیا رابطه معناداری بین آمایش دفاعی و امنیت پایدار وجود دارد؟
نتیجه: باتوجه به پتانسیل‌های بالقوه‌ای که نواحی حاشیه کشور دارند با رویکرد آمایش دفاعی می‌توان از منابع و امکانات این نواحی بسته به ویژگی‌های جغرافیایی آن‌ها استفاده لازم و بهینه نمود و زمینه توسعه و امنیت پایدار این مناطق را مهیا نمود، از بین رفتن بی‌عدالتی جغرافیایی و فضای بین بخش مرکزی و حاشیه کشور، شائبه‌ی وجود تبعیض در سیاست‌ها و اقدامات دولت مرکزی نسبت به نواحی حاشیه کشور از بین رفته و نتیجه اعتمادبخش حاشیه کشور نسبت به بخش مرکزی افزایش می‌یابد که این موضوع نیز موجب تضعیف مؤلفه‌های مؤثر در واگرایی ملی و در نتیجه تقویت هم‌گرایی ملی در کشور می‌گردد.

روش‌شناسی پژوهش

نوع پژوهش کاربردی است و رویکرد آن آمیخته است؛ همچنین در این پژوهش از روش تحقیق توصیفی استفاده شده است. مطالعه اسناد و مدارک و مصاحبه خبرگی از خبرگان به عمل آمده است. برای ارتقاء روایی و پایایی داده‌ها و همچنین حصول نتیجه و پیشنهاد‌های اجرایی دقیق و کم‌اشتباه، پرسش‌نامه به جامعه کارشناسی پرسش‌شونده نیز ارائه شده است و پس از گردآوری پرسش‌نامه تجزیه و تحلیل کمی و استنباطی آن به عمل آمده است. از آنجاکه محقق هم داده‌های کمی و هم داده‌های کیفی را در پژوهش مورد بهره‌برداری قرار داده است؛ بنابراین از روش تجزیه و تحلیل آمیخته جهت حصول نتایج استفاده می‌گردد.

جامعه آماری و حجم نمونه:

در این پژوهش جامعه مورد مطالعه شامل کارشناسان سیاسی امنیتی مرتبط با موضوع در استان‌های هرمزگان، سیستان و بلوچستان، (معاونین امنیتی انتظامی استان‌های مذکور و فرمانداران شهرستان‌های ساحلی بندرعباس، میناب، جاسک و کنارک و چابهار)، فرماندهان و معاونین عملیات، اطلاعات، آماد و پشتیبانی، رؤسای مراکز مطالعات آجا و نیروها و دانش‌آموختگان دانشکده جنگ و بالاتر بوده و پژوهشگران به‌منظور بهره‌برداری از بیشترین و بهترین تجارب عملیاتی افراد این جامعه را به‌عنوان جامعه آماری خود برگزیده است و دلیل توجیهی‌گزینش این گروه به این لحاظ است که افراد آن به جهت موقعیت شغلی (سابقه و تجربه) از ویژگی‌ها و خصوصیات لازم در این زمینه برخوردار بوده و با وضعیت موجود مناطق و پایگاه‌های آجا آشنایی کامل دارند. با عنایت به اینکه این پژوهش ایجاب نمود که اطلاعات از افراد خاصی که در زمینه‌ی مرتبط با پژوهش دارای تجربه و دانش باشند گردآوری گردد، لذا حجم نمونه به تعداد ۱۱۳ نفر استفاده شد.

روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها

در این تحقیق از روش میدانی مصاحبه و پرسش‌نامه و روش کتابخانه‌ای کتاب و نشریات علمی، گزارش‌ها و اسناد، آیین‌نامه‌ها و سایت‌های اینترنتی استفاده شده است.

روایی ابزارها

در تحقیق حاضر برای ارتقاء سطح کیفی و اثبات روایی ابزارها، از نظرات مصاحبه‌شوندگان بهره گرفته شده که از فرماندهان، رؤسا و اساتید خبره باتجربه و خوش‌نام نیروهای مسلح و مسئولین سیاسی استان‌های مورد مطالعه هستند، به‌طوری‌که علاوه بر برخوردارگی از صلاحیت‌های عملی دارای صلاحیت‌های علمی بالایی نیز هستند و دانش آن‌ها مرتبط با موضوع تحقیق بوده و در حال حاضر در این خصوص فعالیت دارند.

از نظرات و دیدگاه‌های متخصصان، صاحب‌نظران و اساتید راهنما و مشاور نیز در این خصوص استفاده شده است. طراحی سؤالات به‌گونه‌ای بوده که محقق را به نتیجه تحقیق رهنمون نموده است.

استفاده از اسناد و مدارک معتبر مرتبط با موضوع که مورد تأیید افراد متخصص بوده و هم جنبه کاربردی داشته‌اند؛ همچنین انتخاب اسناد و مدارک معتبر به‌دست‌آمده از تحقیقات، انجام اعتبارسنجی مدارک یادشده در چند مرحله و تطبیق آن‌ها با یکدیگر، روایی آن‌ها مشخص شده است.

پایایی ابزارها

- برای بالابردن پایایی پاسخ‌های مصاحبه، سؤال‌ها به صورت کتبی و در زمان‌های مختلف با مصاحبه‌شوندگان مطرح گردید.
- سؤال‌ها با بهره‌گیری از تجارب کارشناسان و صاحب‌نظران طرح گردیده به گونه‌ای که توانست محقق را در یافتن پاسخ سؤال‌های تحقیق یاری نماید.
- سؤال‌های مصاحبه بر مبنای ساختار تحقیق حاضر و شاخص‌های مطروحه انتخاب شده، شفاف بوده و دارای کم‌ترین ابهام هست.
- اسناد و مدارکی که از آن‌ها در این تحقیق بهره‌برداری می‌گردد گویای متغیرها و مفاهیم موردنظر تحقیق هستند.
- از تحقیقات مرتبط جهت شاخص‌سازی نیز بهره‌برداری شده است.
- از اسناد و مدارک در مرکز مطالعات آجا استفاده شده است همچنین از مدارک مجامع معتبر علمی مانند دافوس استفاده گردیده است.

- مقایسه اسناد و مدارک و تطبیق نظرات مختلفی که در راستای مطالب مطروحه انجام گرفت نشان از پایایی بالای این ابزار را دارد.

فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات

تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های حاصل از مطالعه منابع و مصاحبه با صاحب‌نظران با پیروی از سؤالات مربوط به روش کیفی، ابتدا استخراج، سپس دسته‌بندی، پردازش و کدها را مشخص نموده‌ایم سپس توصیف، تحلیل و نتیجه‌گیری گردید. به علاوه، اطلاعات حاصل از پرسش‌نامه پس از توصیف داده‌ها با استفاده از روش آمار استنباطی با به کارگیری نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفت.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل کیفی داده‌ها

در این قسمت ابتدا به تحلیل کیفی مطالعه منابع و به دنبال آن به تحلیل مصاحبه با صاحب‌نظران مرتبط با هدف پرداخته شد. بدین منظور نخست به تلخیص اطلاعات گردآوری شده ابزار مربوط پرداخته شد و در انتها پردازش مرتبط با همان سؤال ارائه شد و به دنبال آن قضاوت (استنتاج) محقق مرتبط به این هدف باتوجه به پردازش دو ابزار مطالعه منابع و مصاحبه با صاحب‌نظران ارائه گردید:

تجزیه و تحلیل کیفی داده‌های به‌دست‌آمده از مطالعه‌ی منابع

در این قسمت با تلخیص داده‌های به‌دست‌آمده از منابع با روش‌های تباین، تقاطع و... هر کدام از ابعاد انجام گردید و با استخراج کدهای به‌دست آمده، پردازش آن به شرح ذیل انجام گردید:

(۱) آمایش دفاعی مطلوب در تنگه‌ی هرمز مبتنی بر بهره‌گیری از ظرفیت‌های انسانی پردازش: پس‌کرانه‌های خطوط مرزی هر کشور عامل تأمین‌کننده امنیت تلقی می‌شود. رابطه بین انسان، فضا و فعالیت سه مؤلفه اساسی در تدوین طرح‌های آمایشی محسوب می‌گردد. تأمین امنیت انسان و فعالیت در برنامه دفاعی کشور، اصلی‌ترین عامل تثبیت و پایداری توسعه فیزیکی و عملکرد فضاست. دو نگرش تقدم امنیت بر توسعه در مناطق مرزی و تقدم توسعه بر امنیت در مناطق مرزی وجود دارد. توزیع جمعیت در مناطق مختلف از جمله نکات اساسی و کلیدی در آمایش سرزمین به حساب می‌آید.

ویژگی‌های جمعیتی مناطق مرزی از قبیل؛ مذهب، قومیت، زبان و بافت اجتماعی، ترکیب جمعیتی، از جمله جوان یا پیر بودن جمعیت در مسائل دفاعی و امنیتی مؤثر است. شهرها به علت داشتن نیروی انسانی و امکانات فراوان در مواقع جنگ برای دفاع مناسب هستند. ارتباط مستقیم تداوم زندگی در مناطق مختلف با میزان امکانات رفاهی منطقه است. گرایش مردم مناطق مرزی به کشورهای همسایه به علت نزدیکی قومیتی فرهنگی و همچنین فاصله زمانی کم و دوری از مرکزیت کشوری تواند باعث تضعیف همگرایی شود.

(۲) آمایش دفاعی مطلوب در تنگه‌ی هرمز مبتنی بر وضعیت توپوگرافی

پردازش: ساحل شمالی تنگه‌ی هرمز صاف و هموار بوده و از لحاظ توپوگرافی وضعیت منحصر به فردی را به وجود آورده است و امکان استقرار یک واحد نظامی برای دفاع از تنگه در ساحل شمالی تنگه را فراهم می‌نماید و همچنین ارتفاعات شمال این تنگه مانع بزرگی برای جلوگیری از نفوذ یک مهاجم به داخل فلات ایران می‌باشد.

(۳) آمایش دفاعی مطلوب در تنگه‌ی هرمز مبتنی بر موقعیت نسبی

پردازش: موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز با توجه به این‌که مسیر انتقال انرژی از خلیج فارس به جهان غرب است و یکی از حساس‌ترین مناطق جهان از دیدگاه ژئوپلیتیک انرژی است در آمایش دفاعی مطلوب در آینده نقش بسزایی دارد و در آینده وابستگی کشورهای جهان به‌ویژه دنیای صنعتی با آن افزایش خواهد یافت.

۴) آمایش دفاعی زمینی مطلوب در سواحل مکران مبتنی بر تیپ‌های واکنش سریع **پردازش:** تیپ‌های واکنش سریع تیپ‌هایی هستند که در کوتاه‌ترین زمان وارد صحنه عمل شده شاخصه اصلی آن تحرک و جابه‌جایی و درگیری سریع با دشمن است. مأموریت این تیپ انجام عملیات نامنظم و شرکت در عملیات پدافند داخلی و انجام عملیات تاکتیکی در داخل کشور و تا عمق موردنیاز آن‌سوی مرزهای جمهوری اسلامی ایران است. این تیپ قادر است اقدامات مربوط به شدت عمل و اجرای عملیات برق‌آسا و بدون انقطاع، انجام عملیات چریکی و ضد چریکی، انجام عملیات متحرک زمین، عملیات متحرک هوا و عملیات متحرک در دریا را به‌راحتی انجام دهد؛ بنابراین سواحل مکران با توجه به اینکه در پیشانی برخورد با قدرتهای جهان است از جمله مکان‌هایی است که لزوم تشکیل یک تیپ واکنش سریع در این منطقه ضروری به نظر می‌رسد به‌طوری‌که در جای قرار گیرد که بتواند سریع و در کوتاه‌ترین زمان و به بهترین شیوه وارد عمل شده با دشمن درگیر و او را منهدم نماید.

۵) آمایش دفاعی مطلوب در سواحل مکران مبتنی بر ایجاد سکونتگاه‌های زیستی **پردازش:** سکونتگاه‌های زیستی موقعیت‌ها و مکان‌هایی هستند که با سرمایه‌گذاری دولت و بخش خصوصی در این خصوص می‌توان به آمایش دفاعی مطلوب دست یافت، توسعه سکونتگاه‌های زیستی با ایجاد زیرساخت‌های مناسب و پدیدآوردن شهرهای جدید و جذب سرمایه‌گذاری و ایجاد فضاهای تفریحی، اقامتی و از طرفی هم در نظر گرفتن موقعیت راهبردی سواحل و همچنین ارتباط بین این سکونتگاه‌ها با فعالیت‌های اقتصادی و نظامی و فضایی ناشی از توسعه دالان‌ها و گره‌های اقتصادی امکان‌پذیر بوده و می‌توان با انجام این فعالیت‌ها و رویکردها و آمایش دفاعی مطلوب دست یافت.

۶) آمایش دفاعی مطلوب در سواحل مکران مبتنی بر توسعه ارتباطات ریلی

پردازش: احداث جاده‌ها و خطوط ریلی جدید (با تأکید بر حلقه‌های مفقوده کشور) به منظور افزایش میانگین سرعت و بذل توجه جدی به افزایش ظرفیت بندر چابهار، محور شرق کشور را در زمینه‌ی ترانزیت، بیش‌ازپیش در موضع برتر قرار خواهد داد. موضوعی که توسعه محور شرق به آن گره خورده است، موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی منطقه جنوب شرق و اتصال آن به شبکه ریلی کشور می‌تواند موتور توسعه در کشور و جنوب شرق را خلق کند.

تجزیه و تحلیل کیفی داده‌های به‌دست آمده از مصاحبه

در این قسمت با تلخیص داده‌های به‌دست آمده از مصاحبه با روش‌های تبیین، تقاطع و در ادامه با استخراج کدهای به‌دست آمده از سؤالات مصاحبه، پردازش آن به شرح ذیل انجام گردید:

سؤال یکم: کدام طیف ظرفیت‌های انسانی موجود در تنگه‌ی هرمز می‌تواند آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران را محقق سازد؟

پردازش: مصاحبه‌شوندگان در پاسخ به این سؤال، هم‌گرایی مطلق دارند. ظرفیت‌های انسانی اعم از بافت جمعیتی مردم منطقه استان هرمزگان با یک طیف مشخص در مذهب تشیع و تسنن، جنس، حوزه کاری، تعداد، پراکندگی مذهب و غیره که هم‌گرایی زیادی با دولت‌های عربی دارند می‌تواند در آمایش دفاعی مؤثر باشد و آن را یکی از شاخص‌های توسعه‌ی پدافند داخلی نیز می‌دانند، آمایش انسانی در تنگه‌ی هرمز و حوزه‌های پیرامون در بلندمدت با توسعه اقتصادی و تسهیل بسترهای لازم می‌توانند آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران را تقویت نماید.

سؤال دوم: کدام شاخص توپوگرافی تنگه‌ی هرمز می‌تواند از آمایش جمهوری اسلامی ایران در آن منطقه (بندرعباس، جاسک و میناب و...) پشتیبانی کند؟ (دشت، ارتفاعات، ساحل یا...)

پردازش: مصاحبه‌شوندگان در پاسخ به این سؤال هم‌گرایی نسبی داشته و به‌عنوان یکی از عوامل اصلی آمایش دفاعی محسوب می‌شود که جنس زمین و عوارض طبیعی و جنس ساحل و ارتفاعات موجود عوامل تعیین‌کننده هستند. اصلی‌ترین عارضه کنترل‌کننده

تنگه‌ی هرمز شهر بندرعباس بوده، جاسک و میناب به‌عنوان عوارض مکمل هستند. وجود جزایر قشم در دهانه تنگه‌ی هرمز و سواحل شمال شرقی آن و همچنین نزدیکی مسیر قابل عبور کشتی‌های سنگین تجاری و نظامی به آب‌های ایران قابلیت دفاعی جمهوری اسلامی ایران را افزایش داده و وضعیت توپوگرافی منطقه مزیت کنترلی بسیار مناسبی را برای آمایش دفاعی مطلوب در تنگه‌ی هرمز فراهم خواهد نمود.

سؤال سوم: موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز چگونه می‌تواند آمایش دفاعی جمهوری اسلامی ایران را در منطقه ژئوپلیتیک خلیج فارس به نحو مطلوبی مهیا سازد؟

پردازش: مصاحبه‌شوندگان در پاسخ به این سؤال هم‌گرایی نسبی داشته و معتقدند که تنگه‌ی هرمز سبب افزایش اهمیت موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژی ایران شده است. محورهای وصولی محدود و متکی به جاده منطقه، عوامل تهدیدکننده مختلف جغرافیایی آب‌وهوا و محیط (زمین، جنس آن و عوارض و غیره) و همچنین به علت درصد بالایی از اقتصاد و انرژی جهان که از این تنگه عبور می‌کند، کنترل و تسلط کامل بر جریان انرژی و اهمیت تنگه‌ی هرمز به‌عنوان تنها آبراه منطقه‌ای مهم ژئواستراتژی موقعیت ارزشمندی است که جایگاه ایران را ارتقا داده و بیشتر خواهد نمود؛ بنابراین مصاحبه‌شوندگان موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز را برای آمایش دفاعی مطلوب برای مدیریت صحنه نبرد ضروری می‌دانند.

سؤال چهارم: چه نوع و به چه تعداد واحد نظامی (تیپ پیاده، زرهی، واکنش سریع یا ...) می‌تواند آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران را محقق سازد؟

پردازش: مصاحبه‌شوندگان با هم‌گرایی نسبی به استقرار یک یگان واکنش سریع در حد تیپ در نقاط حساس با امکان به‌کارگیری در سطح کل منطقه تأکید دارند.

سؤال پنجم: چه نوع زیرساخت زیستی در سواحل مکران می‌تواند آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران در آن منطقه را محقق سازد؟

پردازش: مصاحبه‌شوندگان با هم‌گرایی مطلق معتقدند زیرساخت زیستی به معنی رونق زندگی در این منطقه بوده و حضور سرمایه‌گذاران و در نتیجه تقویت مؤلفه انسانی موجب افزایش توان و قدرت نظامی می‌شود. در مجموع سرمایه‌گذاری کشورهای شرق آسیا و در

صورت امکان اروپایی و به دنبال آن گره خوردن منافع کشورهای منطقه و سایر کشورهای سرمایه‌گذار باعث توسعه اقتصادی و شهرهای ساحلی و همچنین اشتغال مردم منطقه شده و در نتیجه نقش بسیار مهمی در آمایش دفاعی مطلوب سواحل مکران خواهند داشت.

سؤال ششم: چه نوع از ارتباطات ریلی (طولی یا عرضی) در جنوب شرق کشور می‌تواند آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران را محقق سازد؟
پردازش: مصاحبه‌شوندگان با همگرایی نسبی به گسترش خطوط ریلی عرضی تأکید دارند.

پس از بررسی و مطالعه اسناد و مدارک، بررسی نظرات صاحب‌نظران و تجزیه و تحلیل‌های کیفی انجام‌شده، نتایج ذیل به دست آمد:

الف- تنگه هرمز

۱- **ظرفیت‌های انسانی:** در مجموع کارکنان یا نیروی کار یک واحد خاص و به تعبیر دیگر نیروها و دانش انسانی که در تولید کالا یا خدمات بکار گرفته می‌شود، ظرفیت انسانی محسوب می‌گردد، لذا توزیع جمعیت مناسب، توزیع عادلانه امکانات رفاهی و ایجاد زیرساخت‌ها به معنای توسعه طیف‌های ظرفیت انسانی است که می‌تواند در تحقق آمایش دفاعی مطلوب در تنگه هرمز تأثیر مستقیم داشته باشد. همچنین ظرفیت‌های انسانی اعم از بافت جمعیتی مردم منطقه استان هرمزگان با یک طیف مشخص در مذهب تشیع و تسنن، جنس، حوزه کاری، تعداد، پراکندگی مذهب و غیره که هم‌گرایی زیادی با دولت‌های عربی دارند می‌تواند در آمایش دفاعی مؤثر بوده که یکی از شاخص‌های توسعه‌ی پدافند داخلی نیز به شمار می‌آید. آمایش انسانی در تنگه‌ی هرمز و حوزه‌های پیرامون به همراه توسعه اقتصادی و فراهم نمودن زیرساخت‌های لازم در بلندمدت، می‌تواند آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران را تقویت نماید.

۲- **توپوگرافی:** ساحل شمالی تنگه‌ی هرمز صاف و هموار بوده و از لحاظ توپوگرافی وضعیت منحصربه‌فردی را به وجود آورده است که امکان استقرار یک واحد نظامی برای دفاع از تنگه را فراهم می‌نماید. همچنین ارتفاعات شمال این تنگه مانع بزرگی برای جلوگیری از نفوذ یک مهاجم به داخل فلات ایران است. نظر مصاحبه‌شوندگان در این خصوص هم‌گرایی نسبی داشته و به‌عنوان یکی از عوامل اصلی آمایش دفاعی محسوب

می‌شود که جنس زمین، عوارض طبیعی، جنس ساحل و ارتفاعات موجود، عوامل تعیین‌کننده هستند. اصلی‌ترین عارضه کنترل‌کننده تنگه‌ی هرمز شهر بندرعباس بوده، جاسک و میناب به‌عنوان عوارض مکمل می‌باشند. وجود جزیره قشم در دهانه تنگه‌ی هرمز و سواحل شمال شرقی آن و همچنین نزدیکی مسیر قابل‌عبور کشتی‌های سنگین تجاری و نظامی به آب‌های ایران قابلیت دفاعی جمهوری اسلامی ایران را افزایش داده و وضعیت توپوگرافی منطقه مزیت کنترلی بسیار مناسبی را برای آمایش دفاعی مطلوب در تنگه‌ی هرمز فراهم نموده است.

۳- موقعیت نسبی: تنگه‌ی هرمز با توجه به اشراف بر مسیر انتقال انرژی از خلیج فارس به سایر مناطق جهان یکی از حساس‌ترین نقاط از دیدگاه ژئوپلیتیک انرژی به شمار می‌آید. لذا در آمایش دفاعی مطلوب نقش بسزایی دارد و در آینده وابستگی کشورهای جهان به‌ویژه دنیای صنعتی به آن افزایش خواهد یافت. از طرفی مصاحبه‌شوندگان با هم‌گرایی نسبی بر این باورند که موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز به علت کنترل و تسلط کامل بر جریان انرژی، سبب افزایش اهمیت موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژی ایران شده است. محورهای وصولی محدود و متکی به جاده منطقه، عوامل تهدیدکننده مختلف جغرافیایی آب‌وهوا و محیط (زمین، جنس آن و عوارض و غیره) از جمله مزیت‌های دفاعی آن محسوب می‌گردد.

۱- تیپ واکنش سریع: تیپ واکنش سریع تپیی است که در کوتاه‌ترین زمان وارد صحنه عمل می‌شود، شاخصه اصلی آن تحرک، جابجایی و درگیری سریع با دشمن است، مأموریت این تیپ انجام عملیات نامنظم و شرکت در عملیات پدافند داخلی و انجام عملیات تاکتیکی در داخل کشور و تا عمق موردنیاز آن‌سوی مرزهای جمهوری اسلامی ایران است^۱، این تیپ قادر است اقدامات مربوط به شدت عمل و اجرای عملیات برق‌آسا و بدون انقطاع، انجام عملیات چریکی و ضد چریکی، انجام عملیات متحرک هوایی را به راحتی انجام دهد؛ بنابراین با توجه به اینکه سواحل مکران در پیشانی برخورد احتمالی با قدرت‌های دریایی مهاجم در دریای آزاد به شمار می‌رود از جمله مناطقی است که لزوم استقرار یک تیپ واکنش سریع در این آن ضروری به نظر می‌رسد به طوری که در محلی

۱- مستخرجه از بخش مأموریت جداول سازمان و تجهیزات تیپ واکنش سریع، معاونت طرح و برنامه و بودجه نزا، دی‌ماه

حساس مثلاً کنارک مستقر شده تا بتواند به سرعت و در کوتاه‌ترین زمان به بهترین شیوه جهت مقابله با هر تهدید زمینی وارد عمل گردد.

۲- سکونت‌گاه‌های زیستی: ایجاد زیرساخت‌های مناسب از جمله طراحی شهرهای جدید، جذب سرمایه‌گذاری و ایجاد فضاهای تفریحی و اقامتی متناسب با موقعیت راهبردی سواحل و همچنین ارتباط بین این سکونتگاه‌ها با فعالیت‌های اقتصادی- نظامی و فضایی ناشی از توسعه دالان‌ها و گره‌های اقتصادی می‌تواند آمایش دفاعی مطلوب را به وجود آورد. در همین حال نظرات مصاحبه‌شوندگان با مطالعه منابع از هم‌گرایی مطلق برخوردار است و آن را به معنی رونق زندگی در این منطقه دانسته و حضور سرمایه‌گذاران و تقویت مؤلفه انسانی را موجب افزایش توان و قدرت نظامی می‌دانند. لذا وجود شهرهای ساحلی توسعه‌یافته، ایجاد اشتغال برای مردم منطقه و در نتیجه توسعه اقتصادی، سرمایه‌گذاری کشورهای شرق آسیا و در صورت امکان اروپایی را در پی داشته و موجب می‌گردد منافع کشورهای منطقه با سرمایه‌گذاران سایر کشورها گره خورده و نهایتاً نقش بسیار مثبتی در آمایش دفاعی مطلوب سواحل مکران خواهد داشت.

۳- خطوط ریلی: احداث خطوط ریلی جدید با تأکید بر حلقه‌های مواصلاتی مفقوده کشور به منظور افزایش میانگین سرعت و بذل توجه جدی به افزایش ظرفیت بندر چابهار در جهت توسعه محور جنوب شرق کشور با تأکید بر زمینه‌ی ترانزیت، به‌ویژه در عرض سواحل مکران به لحاظ دفاعی بیش‌ازپیش مهم تلقی می‌گردد.

تجزیه و تحلیل کمی داده‌ها

در این قسمت با تجزیه و تحلیل پاسخ‌های به‌دست‌آمده از پاسخ‌دهندگان در مورد سؤالات مطرح‌شده عمومی (سابقه خدمت، محل سازمانی، سطح تحصیلات) و پرسش‌نامه‌ای که شامل ۲۱ سؤال (بسته - پاسخ) و در اختیار پاسخ‌دهندگان قرار گرفته بود، نتایج ذیل با استفاده از نرم‌افزار SPSS از دو روش آمار توصیفی و استنباطی به شرح ذیل به دست آمد:

(۱) ۱۰۰ درصد جامعه نمونه دارای سابقه خدمت بالای ۲۵ سال هستند.

(۲) ۱۰۰ درصد از جامعه نمونه دارای محل سازمانی سرتیپ دومی به بالا هستند.

(۳) ۱۰۰ درصد از جامعه نمونه دارای سطح تحصیلات کارشناسی و بالاتر هستند.

سؤال یکم: توسعه‌ی زیرساخت‌های زیستی

۶۰ درصد از جامعه نمونه، تأثیر توسعه‌ی زیرساخت‌های زیستی را خیلی زیاد، ۳۰ درصد زیاد و ۱۰ درصد متوسط بیان داشته‌اند.

سؤال دوم: به‌کارگیری ظرفیت‌های انسانی منطقه در سازمان‌ها و مأموریت‌های نظامی ۱۱ درصد از جامعه نمونه، به‌کارگیری ظرفیت‌های انسانی منطقه در سازمان‌ها و مأموریت‌های نظامی را خیلی زیاد و ۱۴ درصد زیاد و ۴ درصد متوسط و یک درصد کم بیان داشته‌اند.

سؤال سوم: برنامه‌ریزی جمعیتی منطقه متناسب با اهداف و کارکردهای پدافند غیرعامل ۳۶/۶ درصد از جامعه نمونه، برنامه‌ریزی جمعیتی منطقه متناسب با اهداف و کارکردهای پدافند غیرعامل را خیلی زیاد، ۴۳/۳ درصد زیاد و ۱۶/۶ درصد متوسط و ۳/۳ درصد کم بیان داشته‌اند.

سؤال چهارم: ایجاد عوارض مصنوعی مناسب جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز

۳۰ درصد از جامعه نمونه، ایجاد عوارض مصنوعی مناسب جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز را خیلی زیاد، ۶۰ درصد زیاد، ۱۰ درصد متوسط بیان داشته‌اند.

سؤال پنجم: به‌کارگیری سلاح‌ها و تجهیزات نظامی متناسب با ویژگی‌های زمین‌شناختی منطقه (تنگه‌ی هرمز)

۴۶/۶ درصد از جامعه نمونه، به‌کارگیری سلاح‌ها و تجهیزات نظامی متناسب با ویژگی‌های زمین‌شناختی منطقه (تنگه‌ی هرمز) را خیلی زیاد و ۵۳/۳ درصد زیاد مناسب می‌دانند.

سؤال ششم: بهره‌گیری از عوارض طبیعی جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز ۵۳/۳ درصد از جامعه نمونه، بهره‌گیری از عوارض طبیعی جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز را خیلی زیاد و ۴۰ درصد زیاد و ۶/۶ درصد متوسط بیان داشته‌اند.

سؤال هفتم: شناسایی و بهره‌برداری مطلوب از شرایط توپوگرافیک تنگه‌ی هرمز ۹۹/۹ درصد از جامعه نمونه، شناسایی و بهره‌برداری مطلوب از شرایط توپوگرافیک تنگه‌ی هرمز در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران با رویکرد توپوگرافی تنگه‌ی هرمز مناسب بیان داشته‌اند.

سؤال هشتم: استفاده مطلوب از دهلیزهای منطقه تنگه‌ی هرمز (تا عمق ۱۰۰ کیلومتر) ۱۰۰٪ درصد از جامعه نمونه، استفاده مطلوب از دهلیزهای منطقه تنگه‌ی هرمز (تا عمق ۱۰۰ کیلومتر) در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران با رویکرد توپوگرافی تنگه‌ی هرمز مناسب می‌دانند.

سؤال نهم: مدیریت صحنه نبرد متناسب با شکل تنگه‌ی هرمز

۱۰۰٪ درصد از جامعه نمونه، مدیریت صحنه نبرد متناسب با شکل تنگه‌ی هرمز را در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران با رویکرد موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز مناسب می‌دانند.

سؤال دهم: شناسایی مکمل‌های استراتژیک نقش جزیره لارک در تنگه‌ی هرمز

۱۰۰٪ درصد از جامعه نمونه، شناسایی مکمل‌های استراتژیک نقش جزیره لارک در تنگه‌ی هرمز در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران با رویکرد موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز مناسب می‌دانند.

سؤال یازدهم: مجاورت منطقه تنگه‌ی هرمز با کشورهای حاشیه خلیج فارس

۹۶/۶٪ درصد از جامعه نمونه، مجاورت منطقه تنگه‌ی هرمز با کشورهای حاشیه خلیج فارس در آمایش دفاعی زمینی مطلوب جمهوری اسلامی ایران با رویکرد موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز بیان داشته‌اند.

سؤال دوازدهم: قابلیت مقابله با عملیات متحرک هوایی تا عمق ۱۰۰ کیلومتری سواحل مکران

۱۰۰٪ درصد از جامعه نمونه، قابلیت مقابله با عملیات متحرک هوایی تا عمق ۱۰۰ کیلومتری سواحل مکران در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران با رویکرد تیپ واکنش سریع در سواحل مکران مناسب می‌دانند.

سؤال سیزدهم: قابلیت مقابله با عملیات زمینی تا عمق ۵۰ کیلومتری سواحل مکران ۱۰۰٪ درصد از جامعه نمونه، قابلیت مقابله با عملیات زمینی تا عمق ۵۰ کیلومتری سواحل مکران در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران با رویکرد تأسیس تیپ‌های واکنش سریع در سواحل مکران مناسب می‌دانند.

سؤال چهاردهم: مکان گزینی تیپ واکنش سریع تا عمق ۱۵۰ کیلومتری در سواحل مکران

۱۰۰ درصد از جامعه نمونه، مکان گزینی تیپ واکنش سریع تا عمق ۱۵۰ کیلومتری در سواحل مکران در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران با رویکرد تیپ واکنش سریع در سواحل مکران را مناسب می‌دانند.

سؤال پانزدهم: شناسایی عوارض حساس برای مدیریت صحنه‌ی نبرد توسط تیپ واکنش سریع در سواحل مکران

۱۰۰ درصد از جامعه نمونه، شناسایی عوارض حساس برای مدیریت صحنه‌ی نبرد توسط تیپ واکنش سریع در سواحل مکران در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران با رویکرد تأسیس تیپ واکنش در سواحل مکران را مناسب می‌دانند.

سؤال شانزدهم: استفاده مشترک و متقابل امکانات رفاهی و غیر رفاهی در سواحل مکران

۱۰۰ درصد از جامعه نمونه، استفاده مشترک و متقابل امکانات رفاهی و غیر رفاهی در سواحل مکران در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران با رویکرد زیرساخت‌های زیستی سواحل مکران بیان داشته‌اند.

سؤال هفدهم: توسعه تأسیسات آب‌شیرین‌کن جهت ایجاد جذابیت برای واحدهای نظامی

۱۰۰ درصد از جامعه نمونه، توسعه تأسیسات آب‌شیرین‌کن جهت ایجاد جذابیت برای واحدهای نظامی در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران با رویکرد زیرساخت‌های زیستی در سواحل مکران را مناسب می‌دانند.

سؤال هیجدهم: تعریف مأموریت‌های غیرنظامی برای واحدهای نظامی به منظور تقویت و توسعه سواحل مکران (مأموریت‌هایی در حوزه تولید محصولات کشاورزی و صنعتی

(...و

۱۰۰ درصد از جامعه نمونه، توسعه تأسیسات آب‌شیرین‌کن جهت ایجاد جذابیت برای واحدهای نظامی در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران با رویکرد زیرساخت‌های زیستی در سواحل مکران را مناسب می‌دانند.

سؤال نوزدهم: اتصال چابهار به راه‌آهن سراسری جهت جابه‌جایی سریع یگان‌های نظامی به منطقه

۱۰۰ درصد از جامعه نمونه اتصال چابهار به راه‌آهن سراسری جهت جابه‌جایی سریع یگان‌های نظامی به منطقه را جهت آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران با رویکرد توپوگرافی سواحل مکران مناسب می‌دانند.

سؤال بیستم: ایجاد سیستم ارتباطات ریلی ساحلی جهت جابه‌جایی یگان‌های نظامی ۱۰۰ درصد از جامعه نمونه، ایجاد سیستم ارتباطات ریلی ساحلی جهت جابه‌جایی یگان‌های نظامی را در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران با رویکرد توپوگرافی سواحل مکران مناسب می‌دانند.

سؤال بیست و یکم: توسعه‌ی زیرساخت‌های ریلی موازی با طول ساحل به‌منظور لجستیک و پشتیبانی مطلوب از یگان‌های نظامی

۱۰۰ درصد از جامعه نمونه، توسعه زیرساخت‌های ریلی موازی با طول ساحل به‌منظور لجستیک و پشتیبانی مطلوب از یگان‌های نظامی را در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران با رویکرد توپوگرافی سواحل مکران را مناسب می‌دانند.

تأیید یا رد فرضیه‌ها:

در این مرحله فرضیه‌ها با انجام آزمون کای مربع در ۴ گام، تدوین فرضیه‌ها، محاسبه آماره آزمون، محاسبه آماره بحرانی (آماره جدولی) و قضاوت (تصمیم‌گیری) انجام گردید که نتایج ذیل بدست آمد:

فرضیه یکم:

با سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان اذعان داشت که " میان توسعه زیرساخت‌های زیستی، به‌کارگیری ظرفیت‌های انسانی منطقه در سازمان‌ها و مأموریت‌های نظامی، برنامه‌ریزی

جمعیتی منطقه متناسب با اهداف و کارکردهای پدافند غیرعامل " در ظرفیت‌های انسانی تنگه‌ی هرمز رابطه معنادار وجود دارد.

فرضیه دوم:

با سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان ادعان داشت که میان مدنظر قرار دادن توپوگرافی تنگه‌ی هرمز " ایجاد عوارض مصنوعی مناسب جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز، به‌کارگیری سلاح‌ها و تجهیزات نظامی متناسب با ویژگی‌های زمین‌شناختی منطقه (تنگه‌ی هرمز)، بهره‌گیری از عوارض طبیعی جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز، شناسایی و بهره‌برداری مطلوب از شرایط توپوگرافیک تنگه‌ی هرمز، استفاده مطلوب از دهلیزهای منطقه تنگه‌ی هرمز (تا عمق ۱۰۰ کیلومتر) " با رویکرد توپوگرافی تنگه‌ی هرمز در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در تنگه‌ی هرمز رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم:

با سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان ادعان داشت که میان مدنظر قرار دادن کارآمد و مؤثر شاخص‌هایی نظیر " مدیریت صحنه نبرد متناسب با شکل تنگه‌ی هرمز، شناسایی مکمل‌های استراتژیک نقش جزیره لارک در تنگه‌ی هرمز، مجاورت منطقه تنگه‌ی هرمز با کشورهای حاشیه خلیج فارس " در موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در تنگه‌ی هرمز رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم:

با سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان ادعان داشت که میان مدنظر قرار دادن کارآمد و مؤثر شاخص‌هایی نظیر " قابلیت مقابله با عملیات متحرک هوایی تا عمق ۱۰۰ کیلومتری سواحل مَکران، قابلیت مقابله با عملیات زمینی تا عمق ۵۰ کیلومتری سواحل مَکران، مکان‌گزینی تیپ واکنش سریع تا عمق ۱۵۰ کیلومتری در سواحل مَکران، شناسایی عوارض حساس برای مدیریت صحنه‌ی نبرد توسط تیپ واکنش سریع در سواحل مَکران " در تأسیس تیپ واکنش سریع در سواحل مَکران در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران در سواحل مَکران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه پنجم:

با سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان ادعان داشت که میان مدنظر قرار دادن کارآمد و مؤثر شاخص‌هایی نظیر " استفاده مشترک و متقابل امکانات رفاهی درسواحل مکران " در آمایش دفاعی (زمینی) مطلوب جمهوری اسلامی ایران درسواحل مکران با رویکرد زیرساخت‌های زیستی درسواحل مکران رابطه معناداری وجود دارد.

نتیجه‌گیری کلی:

در این قسمت با مقایسه نتایج مطالعه‌ی اسنادومدارک، مصاحبه با صاحب‌نظران (کیفی)، همچنین تجزیه‌وتحلیل آماری و نتایج حاصله از پرسش‌نامه (کمی)، آمایش دفاعی مطلوب در تنگه‌ی هرمز و سواحل مکران مبتنی بر قابلیت‌های ژئواستراتژیک، نتایج کلی زیر به دست آمد:

الف- آمایش دفاعی زمینی مطلوب تنگه‌ی هرمز مبتنی بر قابلیت‌های ژئواستراتژیک: باتوجه‌به تجزیه‌وتحلیل و مقایسه انجام‌شده در خصوص آمایش مطلوب دفاعی زمینی جمهوری اسلامی ایران با توجه به قابلیت‌های ژئواستراتژیک در تنگه‌ی هرمز، وضعیت توپوگرافی، موقعیت نسبی و ظرفیت‌های انسانی، برابر نتایج تجزیه‌وتحلیل کمی به‌دست آمده میزان تأثیر هر سه متغیر در آمایش مطلوب دفاعی زمینی، تقریباً باهم برابر هستند؛ این در حالی است که، بر اساس مطالعه‌ی اسنادومدارک و نتایج مصاحبه با صاحب‌نظران اولین و مهم‌ترین مؤلفه در آمایش دفاعی مطلوب زمینی در تنگه‌ی هرمز مربوط به بهره‌گیری از ظرفیت‌های نیروی انسانی است. بدون موفقیت در این حوزه، سایر اقدامات در آمایش دفاعی زمینی ممکن نیست؛ زیرا بدون شناخت ظرفیت‌های نیروی انسانی در ایجاد یک منطقه کاملاً مسلط از لحاظ زمینی در تنگه‌ی هرمز، امکان تسلط بر تنگه‌ی هرمز را غیرممکن و یا بسیار مشکل خواهد نمود؛ که با توجه به آمایش زمینی موجود در منطقه و سایر امکانات نظامی موجود امکان انجام این امر وجود داشته؛ پس اولین قدم در آمایش مطلوب زمینی بهره‌گیری مناسب از ظرفیت‌های انسانی در تنگه‌ی هرمز با توسعه‌ی زیرساخت‌های زیستی، به‌کارگیری ظرفیت‌های انسانی منطقه در سازمان‌ها، مأموریت‌های نظامی و برنامه‌ریزی جمعیتی منطقه متناسب با اهداف و کارکردهای پدافند غیرعامل و همچنین ایجاد عوارض مصنوعی مناسب جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز به‌کارگیری سلاح‌ها و تجهیزات نظامی متناسب با ویژگی‌های زمین‌شناختی

بهره‌گیری از عوارض طبیعی جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز می‌تواند آمایش دفاعی مطلوبی را تأمین نماید.

در مجموع و با در نظر گرفتن جمیع نتایج به دست آمده می‌توان اذعان داشت که: توسعه‌ی منابع انسانی در هر منطقه از کشور از لحاظ آمایش دفاعی یکی از مهم‌ترین ارکان آن است، بی‌شک در بخش ظرفیت‌های نیروی انسانی در صورت تحقق بحران در هر منطقه اثرگذاری بیشتری نسبت به سایر ظرفیت‌های ثابت خواهد داشت. ایجاد ظرفیت‌های نیروی انسانی و امکانات موردنیاز مهم‌ترین مؤلفه برای محقق ساختن آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران در تنگه‌ی هرمز است که از طریق ایجاد بسترهای لازم در منطقه با توسعه زیرساخت‌های زیستی، به‌کارگیری ظرفیت‌های انسانی منطقه در سازمان‌ها، مأموریت‌های نظامی و برنامه‌ریزی جمعیتی منطقه متناسب با اهداف و کارکردهای پدافند غیرعامل و هم‌افزایی لازم بین نیروی انسانی بومی منطقه، متخصصین و سایر نیروهای نظامی در منطقه تنگه‌ی هرمز امکان‌پذیر می‌شود. دستیابی به آمایش دفاعی مطلوب با توجه به ظرفیت‌های نیروی انسانی منطقه تنگه‌ی هرمز با توجه به نکات زیر امکان‌پذیر است:

- ۱) ایجاد امکانات عادلانه و فرصت‌های برابر و رفع تبعیض ناروا در این منطقه؛
- ۲) تعیین نقش فراملی و فرامرزی منطقه تنگه‌ی هرمز برای رسیدن به تعادل‌های منطقه‌ای و تقویت وحدت و یکپارچگی ملی؛
- ۳) فراهم آوردن زمینه‌های مناسب برای افزایش سهم جمعیت در این منطقه؛
- ۴) ساماندهی، مدیریت کلان و نظارت مستمر بر پیشرفت و آبادانی منطقه تنگه‌ی هرمز با ایجاد شبکه به‌هم‌پیوسته مناطق اسکان و فعالیت‌های ملی و تعریف نقش و کارکرد فراملی هر یک از آن‌ها در جهت تحقق اهداف چشم‌انداز و اصول آمایش سرزمین؛
- ۵) تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در منطقه تنگه‌ی هرمز با توجه به ملاحظات دفاعی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرایند توسعه؛
- ۶) توسعه‌ی هماهنگ جزایر و سواحل جنوب این منطقه با بهره‌گیری از ظرفیت‌های انسانی استان‌های مجاور؛

- ۷) انتخاب مکان‌های مناسب و استقرار مراکز زیست و فعالیت و همچنین مراکز حیاتی و حساس، متناسب با ملاحظات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی به‌ویژه امنیتی و پدافند غیرعامل. در منطقه تنگه‌ی هرمز؛
- ۸) ارتقاء فعالیت‌های توسعه‌ای ملی در منطقه تنگه‌ی هرمز با اعطای مشوق‌های اقتصادی و تقویت زیربناها و استقرار مناسب جمعیت و تقویت نیروهای نظامی و انتظامی متناسب با تهدیدات؛
- ۹) ساماندهی سطوح خدمات و استقرار جمعیت در منطقه تنگه‌ی هرمز با توجه به مدیریت سوانح طبیعی، حوادث و منابع آب و رعایت شرایط زمین‌شناسی جهت افزایش ضریب ایمنی تأسیسات زیربنایی و حیاتی و ابنیه مراکز جمعیتی و شهرها و روستاها؛
- ۱۰) تقویت همگرایی، یکپارچگی ملی، وحدت و پیوندهای اجتماعی با ارتقاء سطح توسعه‌یافتگی در منطقه تنگه‌ی هرمز و ایجاد قطب‌ها و کانون‌های توسعه؛
- ۱۱) پیشگیری از مهاجرت‌های بی‌رویه از منطقه تنگه‌ی هرمز. تقویت شبکه ریلی و راه‌های ارتباطی اصلی و شریانی در منطقه تنگه‌ی هرمز و تبدیل این منطقه به مرکز عبور و مرور هوایی برای ترانزیت کالا و مسافر و نیز ایفای نقش مرکزیت مبادله انرژی (نفت، گاز، برق) و مخابرات در منطقه به‌منظور حفظ امنیت و منافع ملی؛
- ۱۲) جلب مشارکت کشورهای منطقه در طراحی، سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های مشترک در زمینه‌های مختلف به‌ویژه اقتصادی و زیربنایی در جهت تأمین منافع مشترک منطقه‌ای در منطقه تنگه‌ی هرمز.
- در بیان موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز می‌توان گفت که تنگه‌ی هرمز سبب افزایش اهمیت موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژی ایران شده است. محورهای وصولی محدود و متکی به جاده منطقه، عوامل تهدیدکننده مختلف جغرافیایی آب‌وهوا و محیط (زمین، جنس آن، عوارض و غیره) و همچنین به علت درصد بالایی از اقتصاد و انرژی جهان که از این تنگه عبور می‌کند، کنترل و تسلط کامل بر جریان انرژی و اهمیت تنگه‌ی هرمز به‌عنوان تنها آبراه منطقه‌ای مهم ژئواستراتژی موقعیت ارزشمندی است که جایگاه ایران را ارتقاء داده و بیشتر خواهد نمود. طبیعی است که کنترل تنگه‌ی هرمز توان دفاعی کشور را چند برابر ارتقاء می‌دهد و توجه نیروهای مسلح در آمایش دفاعی به کنترل این آبراه قطعاً

موقعیت ژئواستراتژیک کشور را بهبود خواهد بخشید؛ بنابراین تقویت موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز برای آمایش دفاعی مطلوب و برای مدیریت صحنه نبرد ضروری است و باتوجه‌به مدیریت صحنه نبرد متناسب با شکل تنگه‌ی هرمز، شناسایی مکمل‌های استراتژیک نقش جزیره لارک در تنگه‌ی هرمز و مجاورت منطقه تنگه‌ی هرمز با کشورهای حاشیه خلیج فارس این آمایش امکان‌پذیر می‌گردد.

پایه‌ریزی یک اتحاد منطقه‌ای پایدار بر مبنای نقش ژئواستراتژیک تنگه‌ی هرمز به ابتکار کشورهای منطقه و دور از دخالت قدرت‌های جهانی که کشور ایران می‌تواند در شکل‌گیری و سازمان‌دهی چنین پیمانی نقش مؤثری داشته باشد و با اتخاذ استراتژی هم‌گرایی منطقه‌ای بر اساس ضرورت تأمین امنیت کشتیرانی و عبور و مرور از تنگه‌ی هرمز پیش‌گام چنین پیمانی باشد.

از آنجاکه واگرایی کشورهای منطقه باعث حضور و دخالت قدرت‌های جهانی در منطقه خلیج فارس شده است، می‌توان با ایجاد اتحاد و ترکیب قدرت‌های ایدئولوژیک، نظامی، اقتصادی، اجتماعی و فناورانه منطقه، ظهور قدرت جدیدی در قلب جهان اسلام و بخش مرکزی ریملند در حساس‌ترین منطقه جهان بدون اتکای به قدرت‌های جهانی، هسته اولیه شکل‌گیری قدرت جهانی مسلمانان را فراهم آورد.

شکل‌گیری پیمان‌های اقتصادی، بازرگانی و ایجاد بازار مشترک منطقه‌ای خلیج فارس می‌تواند در توسعه‌ی هماهنگ اقتصادی، فناورانه، فنی و غیر منطقه آثار بسیار ارزنده‌ای به ارمغان آورد.

ایجاد و شکل‌گیری یک پیمان امنیتی و دفاعی منطقه‌ای به منظور حفظ امنیت خلیج فارس با استفاده از امکان دفاعی تنگه‌ی هرمز، منطقه خلیج فارس را از آرامش و ثبات و توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی برخوردار خواهد ساخت.

شاخص توپوگرافی به‌عنوان یکی از عوامل اصلی آمایش دفاعی محسوب می‌شود که جنس زمین و عوارض طبیعی و جنس ساحل و ارتفاعات موجود عوامل تعیین‌کننده هستند. اصلی‌ترین عارضه کنترل‌کننده تنگه‌ی هرمز شهر بندرعباس بوده، جاسک و میناب به‌عنوان عوارض مکمل هستند. وجود جزیره قشم در دهانه تنگه‌ی هرمز و سواحل شمال شرقی آن و همچنین نزدیکی مسیر قابل‌عبور کشتی‌های سنگین تجاری و نظامی به آب‌های ایران قابلیت دفاعی جمهوری اسلامی ایران را افزایش داده و وضعیت توپوگرافی

منطقه مزیت کنترلی بسیار مناسبی را برای آمایش دفاعی مطلوب در تنگه‌ی هرمز فراهم خواهد نمود. انجام کارهایی مانند:

- (۱) ایجاد عوارض مصنوعی مناسب جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز؛
- (۲) به‌کارگیری سلاح‌ها و تجهیزات نظامی متناسب با ویژگی‌های زمین‌شناختی منطقه (تنگه‌ی هرمز)؛
- (۳) بهره‌گیری از عوارض طبیعی جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز؛
- (۴) شناسایی و بهره‌برداری مطلوب از شرایط توپوگرافیک تنگه‌ی هرمز؛
- (۵) استفاده مطلوب از دهلیزهای منطقه تنگه‌ی هرمز (تا عمق ۱۰۰ کیلومتر).

ب - آمایش دفاعی زمینی مطلوب سواحل مکران مبتنی بر قابلیت‌های ژئواستراتژیک: تشکیل یک تیپ واکنش سریع زُبد و آموزش دیده با تجهیزات به‌روز می‌تواند آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران را در سواحل مکران محقق سازد که این امر با بهره‌گیری از توانمندی‌های نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران و تجربیات چند سال اخیر در تشکیل این تیپ‌ها که آزمون‌های موفق‌تری را پشت سر گذاشته است محقق می‌گردد.

ارتباطات ریلی هم به‌عنوان محور توسعه اقتصادی و هم در آمایش دفاعی مطلوب از عوامل اصلی به‌شمار آمده و بایستی انجام شود. افتتاح خط ریلی چابهار - زاهدان و اتصال آن به راه‌آهن سراسری به‌منظور جابه‌جایی سریع یگان‌ها به منطقه و توسعه‌ی ارتباطات ریلی در عرض و عمق سواحل مکران و همچنین تغییرات جمعیتی به‌منظور پشتیبانی از زیرساخت‌های دفاعی - سرزمینی در بلندمدت لازم و ملزوم هم بوده و در آمایش دفاعی سواحل مکران ضروری است. توجه خاص به موارد عنوان‌شده و انجام آن‌ها در آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران بسیار تأثیرگذار خواهد بود. سکونتگاه‌های زیستی به معنی رونق زندگی در این منطقه است و حضور سرمایه‌گذاران و تقویت مؤلفه انسانی در این زمینه موجب افزایش توان و قدرت رزمی است. سواحل توسعه‌یافته، وجود شهرهای ساحلی توسعه‌یافته، ایجاد اشتغال برای مردم منطقه توسعه اقتصادی، سرمایه‌گذاری کشورهای شرق آسیا، در صورت امکان کشورهای پیشرفته اروپایی همچنین گره‌خوردن منافع کشورهای منطقه و کشورهای سرمایه‌گذار، همه این موارد نقش بسیار زیادی برای یک آمایش دفاعی مطلوب در سواحل مکران را فراهم خواهد نمود.

سکونتگاه‌های زیستی موقعیت‌ها و مکان‌هایی هستند که با سرمایه‌گذاری دولت و بخش خصوصی در این خصوص می‌توان به آمایش دفاعی مطلوب دست‌یافت؛ توسعه سکونتگاه‌های زیستی با ایجاد زیرساخت‌های مناسب و پدید آوردن شهرهای جدید و جذب سرمایه‌گذاری و ایجاد فضاهای تفریحی، اقامتی و از طرفی هم در نظر گرفتن موقعیت راهبردی سواحل و همچنین ارتباط بین این سکونتگاه‌ها با فعالیت‌های اقتصادی، نظامی و فضایی ناشی از توسعه دالان‌ها و گره‌های اقتصادی امکان‌پذیر بوده و می‌توان با انجام این فعالیت‌ها و رویکردها و آمایش دفاعی مطلوب دست‌یافت و توجه خاص به موارد زیر و انجام آن‌ها در آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران بسیار تأثیرگذار خواهد بود.

درمجموع آمایش دفاعی مطلوب جمهوری اسلامی ایران با توجه به قابلیت‌های ژئواستراتژی سواحل مکران باید مبتنی بر تشکیل تیپ‌های واکنش سریع، توسعه‌ی ارتباطات ریلی بالاخص افتتاح خط ریلی چابهار - زاهدان و اتصال آن به راه‌آهن سراسری و توسعه‌ی ارتباطات ریلی عرضی در طول سواحل مکران و توسعه‌ی سکونتگاه‌های زیستی متناسب با نوآوری‌های روز دنیا صورت پذیرد.

پیشنهادها

پیشنهادهای اجرایی

الف - کشوری

جمهوری اسلامی ایران از طریق دستگاه‌های ذی‌ربط (شورای عالی امنیت ملی، وزارت کشور، ستاد کل نیروهای مسلح، وزارت اطلاعات):

نسبت به بستن تفاهم‌نامه‌های امنیتی متناسب با منافع جمهوری اسلامی ایران با کشورهای مشرف به تنگه‌ی هرمز به‌منظور تأمین امنیت آن بدون اتکا به قدرت‌های خارجی اقدام نماید.

در بعد سیاسی امنیتی در راستای تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی و کنترل مؤثر مرزها، وزارت کشور با همکاری وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارائی، دادگستری، اطلاعات و نیروهای انتظامی، سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های ذی‌ربط طرح جامع امنیت پایدار مناطق مرزی را تا مدت‌زمان مناسب تهیه و به تصویب شورای عالی امنیت ملی برساند به‌گونه‌ای که تا پایان برنامه هفتم، طرح‌های مصوب کنترل و انسداد مرزها به‌صورت کامل اجرا گردد.

در راستای ارتقاء و تقویت اقتصاد و معیشت مرزنشینان با رعایت ملاحظات و تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی، دولت حمایت مالی حقوقی لازم را از استقرار صنایع در این منطقه به عمل آید.

وزارت راه و شهرسازی:

از توانمندی‌های بخش خصوصی در ساخت این پروژه استفاده نماید. با ایجاد قرارداد با استفاده از شرکت‌های خصوصی خارجی ذی‌نفع مانند هند و کشورهای قفقاز و روسیه جهت توسعه این پروژه استفاده نماید. نسبت به ایجاد و توسعه خط راه‌آهن به موازات سواحل مکران آن را به خط آهن بندرعباس وصل نماید.

ب- لشکری

نیروهای مسلح

پیشنهاد می‌گردد که ستاد کل نیروهای مسلح پیگیری‌های لازم در راستای تحقق مطالبات قانونی خود را به عمل آورده و نسبت به ارتقاء توان نیروهای مسلح در مناطق ساحلی به‌ویژه مناطق استراتژیک سواحل مکران دنبال نماید.

وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح

به‌منظور ارتقاء توانمندی‌های دفاعی، قدرت بازدارندگی و دفاع از حاکمیت، تمامیت ارضی، منافع و امنیت ملی و مقابله مؤثر با تهدیدهای خارجی اقدامات زیر را مدنظر قرار دهد:

(۱) تقویت و ارتقاء سایر زیرساخت‌های نظامی و اقتصادی به‌منظور گسترش نفوذ حوزه‌های آبی و حفاظت از خطوط دریایی کشور با تأکید بر آب‌های آزاد و تکمیل سازمان ناوگان جنوب؛

(۲) ارتقاء کمی و کیفی سامانه رسیدگی، خدمات‌رسانی و حمایت از کارکنان نیروهای مسلح در مأموریت‌های دفاعی، امنیتی امور رزمی و مراقبت از مرز و مناطق سخت؛

(۳) همچنین پیشنهاد می‌گردد به‌منظور تقویت بنیه دفاعی کشور، ارتقاء توان بازدارندگی نیروهای مسلح، حفاظت از تمامیت ارضی و امنیت کشور، آمادگی در برابر تهدیدات، حفاظت از منافع ملی، انقلاب اسلامی، منابع حیاتی و هوشمندسازی سیستم‌های دفاعی کشور، اقدامات زیر را در صورت تأیید مبادی ذی‌ربط مدنظر قرار دهد:

- الف) حضور و استقرار متناسب با تهدیدها در حوزه آبی کشور؛
 ب) ارتقاء و افزایش سطح دانش و مهارت نیروهای مسلح به صورت کمی و کیفی؛
 ج) ارتقاء منزلت اجتماعی و معیشت کارکنان نیروهای مسلح؛
 ۴) تقویت و تحکیم روابط نظامی بین ایران و عمان، ایران و عمان و شکل گیری اتحاد منطقه‌ای با سایر کشورهای حاشیه خلیج فارس.

معاونت نیروی انسانی آجا:

- ۱) شرایطی را ایجاد نماید که در گزینش و استخدام نیروهای مناطق تنگه‌ی هرمز و سواحل مکران تسهیل و امتیازات خاصی برای ورود این افراد در نظر گرفته شود؛
- ۲) برای کارکنان نظامی که در این مناطق ماندگار می‌شوند به منظور بهره‌گیری از ظرفیت‌های نیروی انسانی و افزایش جمعیت این مناطق تسهیلات، امتیازات خاص و قابل توجهی را ارائه نماید؛
- ۳) شرایطی را ایجاد نماید که استفاده مشترک و متقابل امکانات رفاهی و غیر رفاهی در سواحل مکران هم برای نیروهای نظامی و هم غیرنظامی مناطق سواحل مکران تسهیل گردد؛
- ۴) نسبت به توسعه‌ی زیرساخت‌های زیستی مناسب در پادگان‌های نظامی منطقه تنگه‌ی هرمز اقدام نموده تا کارکنان نظامی که نقش مهمی در آمایش و برقراری امنیت در این مناطق را دارند با آرامش خاطر خدمت نمایند.

معاونت اطلاعات آجا:

- ۱) با استقرار یگان‌های اطلاعاتی بیشتر در منطقه جنوب شرق، نسبت به تأمین امنیت این پروژه‌ها اقدام نماید؛
- ۲) از مجاورت منطقه تنگه‌ی هرمز با کشورهای حاشیه خلیج فارس نهایت بهره‌برداری در جمع‌آوری اطلاعات برای برقراری امنیت این تنگه را بنماید.

معاونت عملیات آجا:

- ۱) با هماهنگی سازمان پدافند غیرعامل نسبت به شناسایی مناطق مناسب برای ایجاد زیربنای مناسب برای پدافند غیرعامل از منطقه تنگه‌ی هرمز را بنماید؛

- (۲) نسبت به شناسایی‌های لازم برای مکان‌گزینی تیپ واکنش سریع در سواحل مکران که بتواند کمترین زمان لازم برای حضور در هر نقطه از سواحل مکران را داشته باشد را بنماید؛
- (۳) اقدامات لازم را برای اینکه تیپ واکنش سریع بتواند قابلیت مقابله با عملیات متحرک هوایی در سواحل مکران را داشته باشد را بنماید؛
- (۴) نسبت به شناسایی عوارض حساس برای مدیریت صحنه‌ی نبرد توسط تیپ واکنش سریع در سواحل مکران را بنماید.
- (۵) اقدامات لازم را برای اینکه تیپ واکنش سریع بتواند قابلیت مقابله با عملیات زمینی در سواحل مکران را داشته باشد را بنماید؛
- (۶) نسبت به طراحی و اجرای تمرین‌های تاکتیکی و رزمایش‌های صحرایی، جهت ارزیابی و احصاء نقاط ضعف تیپ واکنش سریع اقدام نماید توصیه می‌شود در اجرای این رزمایش‌ها تاحدامکان به محیط واقعی نبرد نزدیک بوده و از اقدامات نمایشی پرهیز شود. نسبت به به‌کارگیری سلاح‌ها و تجهیزات نظامی متناسب با ویژگی‌های زمین‌شناختی منطقه (تنگه‌ی هرمز) را نموده و از آخرین دستاوردهای تجهیزات نظامی داخلی در این منطقه استفاده نماید؛
- (۷) نسبت به شناسایی مکمل‌های استراتژیک جزیره لارک در تنگه‌ی هرمز را نموده و از ظرفیت‌های آن برای دفاع از تنگه‌ی هرمز نهایت استفاده را بنماید؛
- (۸) با بهره‌گیری از عوارض طبیعی جهت اجرای پدافند غیرعامل در تنگه‌ی هرمز سازوکارهای لازم در این منطقه را ایجاد نموده و از ظرفیت‌های ذاتی این عوارض نهایت استفاده را بنماید؛
- (۹) با برنامه‌ریزی‌های مناسب از جمعیت منطقه تنگه‌ی هرمز متناسب با اهداف و کارکردهای پدافند غیرعامل نهایت بهره‌برداری را بنماید؛
- (۱۰) با استفاده مطلوب از دهلیزهای منطقه تنگه‌ی هرمز در رزمایش‌های مختلف میزان کارایی آن‌ها را سنجش تا در عملیات واقعی بتوان نهایت بهره‌برداری از آن‌ها را نمود؛
- (۱۱) با بهره‌گیری از موقعیت نسبی تنگه‌ی هرمز از این مزیت برای مدیریت صحنه نبرد متناسب با شکل تنگه نهایت استفاده را بنماید؛

۱۲) نسبت به طراحی و اجرای تمرین‌های تاکتیکی و رزمایش‌های صحرائی، جهت ارزیابی و احصاء نقاط ضعف یگان‌های نظامی اقدام نماید توصیه می‌شود در اجرای این رزمایش‌ها تا حد امکان به محیط واقعی نبرد نزدیک بوده و از اقدامات نمایشی پرهیز شود.

معاونت فاوای آجا

نسبت به آمایش دفاعی جهت استقرار سامانه‌های جنگ الکترونیک مَدَرَن در سواحل مکران اقدام نماید.

معاونت آماد و پشتیبانی آجا:

۱) نسبت به امکان‌سنجی و تأمین تجهیزات مورد نیاز خود، با نظر به ظرفیت‌های فنی داخلی و تعامل با مراکز علمی و دانشگاهی و سایر نیروهای مسلح کشور، اقدام نماید.

۲) تدابیر لازم جهت استفاده نیروهای نظامی در مأموریت‌های غیرنظامی (مأموریت‌هایی در حوزه تولید محصولات کشاورزی و صنعتی و...) به‌ویژه در سواحل مکران را اندیشیده و شرایط را تسهیل نماید.

معاونت طرح و برنامه‌بودجه آجا:

۱) نسبت به تهیه و ارسال یک نسخه طرح آمایش دفاعی به معاونت نیروی انسانی اقدام نماید؛

۲) نسبت به پیش‌بینی تأمین بودجه لازم برای ساخت‌وساز و همچنین خرید تجهیزات لازم برای اجرای طرح آمایش دفاعی اقدام نماید.

معاونت مهندسی آجا:

۱) با هماهنگی وزارت راه و شهرسازی و با همکاری با قرارگاه سازندگی خاتم نسبت به تسریع ساخت و احداث خط راه‌آهن اقدام نماید؛

۲) تأسیس راه‌آهن را به‌گونه‌ای طراحی نماید که از شهرهای عمده استان مانند: ایرانشهر، نیک‌شهر و خاش که یگان‌های نظامی در آنجا مستقر هستند عبور نماید؛

۳) معاونت مهندسی آجا با استفاده از امکانات مهندسی یگان‌های مهندسی در منطقه جنوب شرق در توسعه‌ی این پروژه مهم ملی شرکت نماید؛

- ۴) معاونت مهندسی آجا نسبت به جانمایی و ایجاد تأسیسات و ساختمان‌سازی مقاوم برای حضور تیپ واکنش سریع در منطقه را بنماید؛
- ۵) برای توسعه‌ی تأسیسات آب‌شیرین‌کن اقدامات فوری را انجام تا جذابیت خاصی برای واحدهای نظامی در سواحل مکران که با مشکل آب شیرین مواجه هستند به وجود آید.

منابع:

- ۱) اکرمی نیا، محمد، (۱۳۹۲)، راهبردهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به اهداف چشم‌انداز ۱۴۰۴. فصلنامه مطالعات راهبردی، سال شانزدهم، شماره ۲: ۳۴-۶۰
- ۲) حافظ نیا، محمدرضا، (۱۳۸۵)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک. مشهد: انتشارات پاپلی.
- ۳) حاجی سلطانی، وحید. ۱۳۹۶. "نقش تنگه‌ی هرمز در تأمین امنیت جمهوری اسلامی ایران". راوی موزه دفاع مقدس.
- ۴) دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۷۷)، لغت‌نامه. تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- ۵) شاهو براری، شیدا. "تبیین مؤلفه‌های آمایش دفاعی بر امنیت پایدار در استان کردستان. دانشجوی رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، ۱۳۹۴.
- ۶) عزتی، عزت‌الله، (۱۳۸۷)، ژئواستراتژی در قرن بیست و یکم. تهران: انتشارات سمت.
- ۷) قاسمیان، سلیمان، (۱۳۹۰)، بررسی نقش انرژی در شکل‌گیری قلمروهای ژئواستراتژیک جهان. ماهنامه اکتشاف و تولید، ۱۳۹۰. شماره ۸۷: ۳۲-۲۷.
- ۸) قلی‌زاده، معصومه. ۱۳۹۱. بررسی و تحلیل نقش و جایگاه استراتژیک سواحل مکران. "دانشگاه فردوسی مشهد.
- ۹) قنبری خانقاه، قاسم، (۱۳۹۵)، فرهنگ جامع واژه‌ها و اصطلاحات نظامی. تهران: انتشارات روناس.